

KAZALNIKI KOT OGLEDALO DRUŽBE

Helga Brigita Kočevar

Ministrstvo za šolstvo in šport

Uvod

Uspešen izobraževalni sistem predstavlja enega izmed pomembnejših elementov nacionalnega družbenega in ekonomskega razvoja, zaradi česar je postal razvoj uspešnih izobraževalnih politik prednostna naloga nacionalnih vlad. Pri tem se nacionalne vlade vedno bolj ozirajo v mednarodni prostor, kajti le primerljivost razvojnih kazalnikov na področju izobraževanja z drugimi državami pokaže stopnjo razvoja posamezne države. Primerljivost več držav med seboj je mogoče zagotoviti le ob uporabi enotnih metodologij in klasifikacij.

Zaradi povečanega povpraševanja po informacijah o izobraževanju ter zaradi potrebe po večjem znanju o delovanju izobraževalnega sistema so se vse od leta 1980 porajala vprašanja tako o zbiranju podatkov kot tudi o organizaciji, poročanju ter interpretaciji podatkov. Vsa ta vprašanja so med državami članicami OECD (Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj) povečevala potrebo po novih načinih, ki bi omogočali primerljivost izobraževalnih sistemov. Dosežen je bil dogovor o možnosti in koristnosti razvoja mednarodno določenih kazalnikov, ki bi v statistični obliki predstavljali ključne značilnosti izobraževalnih sistemov držav članic OECD.

Center za raziskave in prenovu šolstva (CERI – Centre of Education Research and Innovation), ki deluje v okviru OECD, se je odzval na potrebo po primerljivih informacijah s programom Kazalniki na področju izobraževanja (Education Indicators Programme). Program je razvil začasno ogrodje za organizacijo kazalnikov, znotraj katerega so bili predlagani niz kazalnikov ter metodologije za njihovo merjenje. Ogradje se je sčasoma spreminjalo in v današnji obliki je predstavljeno v naslednjih poglavjih.

Mednarodne organizacije OECD, Unesco in Eurostat uporabljajo enako metodologijo zbiranja podatkov ter enako standardno klasifikacijo izobraževanja (ISCED). Oblikujejo mednarodno primerljivo bazo podatkov o ključnih vidikih izobraževalnega sistema UOE, ki zajema podatke o več kot šestdese-

tih državah po svetu. Rezultati kvantitativnih kazalnikov so objavljeni v letni publikaciji *Education at a Glance*, ki je bila prvič objavljena septembra 1992.

Kljub velikim naporom in napredku na področju mednarodne primerljivosti podatkov in kazalnikov na področju izobraževanja je še vedno nekaj prostora za izboljšave. Raznolikost izobraževalnih sistemov med državami članicami OECD ter državami nečlanicami predstavlja izziv pri pripravi primerljivih metodologij, definicij in programov podatkovnih zbirk.

Opis programa INES

Projekt INES (Kazalniki o izobraževalnih sistemih) je bil vpeljan maja 1988 kot raziskovalni projekt, ki bi omogočil državam članicam OECD določitev skupno dogovorjenih kazalnikov na področju izobraževanja ter uveljavitev verodostojnih in vsestransko uporabnih kazalnikov, ki bi bili v pomoč izobraževalnim politikam pri odločanju na nacionalni ravni in bi obenem omogočili veljavnejše mednarodne primerjave razvojnih dosežkov. Ugotovljeno je bilo namreč, da so v poročilih in analizah različnih organizacij (Unesco, Eurostat, OECD) velike razlike tako v vsebini kot tudi v metodologijah, po drugi strani pa se je zanimanje za področje izobraževanja povečevalo. K povečanemu zanimanju za izobraževanje so v glavnem pripomogli trije dejavniki: (1) kriza zaupanja v javne službe, predvsem v njihovo kakovost; (2) večja pomembnost izobraževanja v povezavi s konkurenčnostjo gospodarstva in globalizacijo trgov; (3) sam projekt INES je s svojimi prvimi izsledki povečal zanimanje za izobraževanje. Projekt so vpeljale Francija in Združene države.

Program INES razvija sistem kazalnikov, s pomočjo katerih lahko primerjamo izobraževanje v različnih državah, predvsem:

- razvija, zbira, analizira in interpretira ključne kazalnike za mednarodne primerjave v letni publikaciji *Education at a Glance in Education Policy Analysis*,
- zagotavlja možnost mednarodnega sodelovanja in izmenjavo informacij o metodah in praksah razvoja in uporabe kazalnikov na področju izobraževanja, pomembnih za oblikovanje politike in sistema upravljanja v izobraževalnem sistemu,
- prispeva k ocenjevalnim metodologijam in praksam, ki vplivajo na razvoj zanesljivih in vsestranskih kazalnikov, ter k boljšemu razumevanju njihove uporabe v politiki.

Do januarja 2005 so v programu INES lahko sodelovale le države članice OECD, od tedaj naprej pa je bila pod določenimi pogoji tudi državam nečlanicam OECD ponujena možnost sodelovanja. Slovenija je leta 2005 začela postopek vključitve in bila na začetku leta 2007 tudi uradno sprejeta v program INES.

Pogled nazaj

1. faza: obdobje od 1988 do 1989

V raziskovalni fazi je bilo oblikovanih pet omrežij: prehodi dijakov/študentov, dosežki, šolski proces, izdatki in viri, odnos in pričakovanja vključenih v izobraževalni sistem. V prvi fazi, ki je bila skladno z načrtom kratka, so se države opredelile za aktivno sodelovanje. Podan je bil predlog potencialnih kazalnikov, ki jih je bilo mogoče izračunati iz obstoječih podatkov in iz podatkov, ki bi jih bilo mogoče zagotoviti na novo. Predlagani kazalniki so morali ustrezati tudi kriteriju mednarodne verodostojnosti.

2. faza: obdobje od 1990 do 1991

Obetajoč začetek je države spodbudil k nadaljnjemu delu pri razvoju mednarodno primerljivih kazalnikov. Oblikovane so bile naslednje skupine: tehnična skupina 1 – prehodi dijakov/študentov, tehnična skupina 2 – izdatki in viri, omrežje A – dosežki, omrežje B – izobraževanje in usmerjenost v trg dela, omrežje C – šole in šolski sistemi, omrežje D – stališča in pričakovanja. Opredeliti je bilo treba definicije, zagotoviti primerljivost ter doreči zbiranje, obdelovanje ter upravljanje s podatki, pripraviti prvi niz mednarodno primerljivih kazalnikov. Sodelovanje držav se je močno okrepilo.

Najpomembnejši rezultati te faze so bili:

- priprava prve izdaje *Education at a Glance* (izid septembra 1992) – vključenih je bilo 30 kazalnikov, od bolj tradicionalnih (udeležba v izobraževanju, izdatki idr.) do bolj poskusnih (proces odločanja v izobraževalnih sistemih ipd.); zajeti so bili podatki za formalno izobraževanje, od predšolske vzgoje do visokošolskega izobraževanja, ter podatki o delovnih usmeritvah;
- priročnik *Handbook for Education Indicators* z opisom 50 možnih kazalnikov, ki naj bi predstavljali popoln niz kazalnikov; definicije in navodila so v tistem času predstavljali pomembno pridobitev za zbiranje podatkov in zagotavljanje primerljivosti kazalnikov;

- publikacija Making Education Count je pomenila pomembno konceptualno delo, upoštevajoč različne vidike razvoja kazalnikov.

V Education at a Glance 1992 so bili objavljeni kazalniki za šolsko leto 1987/1988, kar je bilo prepozno za sprejemanje kakršnih koli odločitev za spremembe izobraževalnih sistemov. Zagotoviti je bilo treba ažurnejše podatke, in sicer je bilo treba povečati obdelavo velikih količin podatkov, prečistiti izračune ter poročati o rezultatih s čim manjšimi časovnimi izgubami.

Pomemben rezultat obeh faz je bil tudi razvoj nacionalnih sistemov zbiranja podatkov, ki so sledili zgledu razvoja projekta INES. Nekatere države so v svoje nacionalne sisteme zbiranja podatkov vgradile popolnoma enake kazalnike ter metode izračunavanja tudi za nacionalne potrebe.

3. faza: obdobje od 1992 do 1996

Prehod iz 2. v 3. fazo je pomenil prehod v redno zbiranje podatkov in izračunavanje kazalnikov. Oblikovana je bila skupina nacionalnih koordinatorjev, zamenjala so se vodstva v nekaterih omrežjih, dve tehnični skupini iz 2. faze sta se združili v eno.

Pomembnejša napredka 3. faze:

- v statističnem smislu - revizija obstoječega skupnega vprašalnika UOC (pod okriljem OECD) ter sprejem novega vprašalnika UOE, kar je vplivalo na povečano sodelovanje med OECD, Eurostatom in Unescom na področju izobraževalne statistike; sledila je priprava tehničnega priročnika, povečalo se je sodelovanje pri reviziji razvrščanja po ISCED ter nuja po skupni podatkovni zbirki in zmanjševanju časovnih izgub pri rednem objavljanju publikacije;
- v organizacijskem smislu - ustanovljena je bila nova enota OECD za statistiko in kazalnike, kar je Sekretariatu OECD omogočilo doseg treh pglavitnih ciljev: (1) omogočiti boljšo koordinacijo aktivnosti na področju izobraževalnih statistik, razvoj kazalnikov o vlaganju v ljudi, razvoj mednarodne ankete o delovni sili idr., (2) zagotoviti več razpoložljivih virov, ter (3) povezati delo INES z delom Direktorata za izobraževanje OECD.

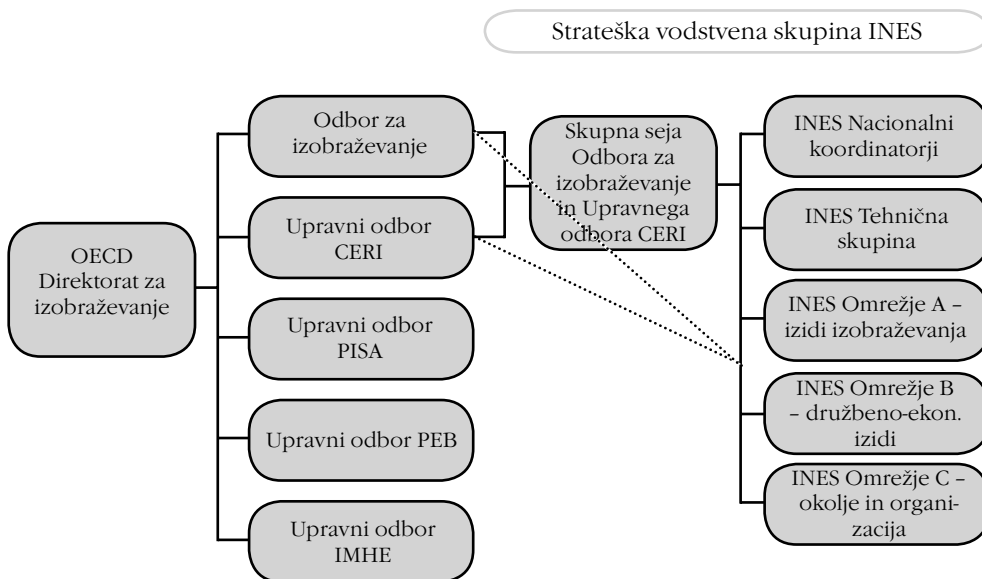
V 3. fazi se je povečalo razširjanje informacij; izdane so bile štiri izdaje Education at a Glance: prva leta 1992, druga leta 1993, tretja leta 1995 ter četrta leta 1996.

Obdobje od leta 1996 naprej

Po letu 1996 INES ni bil več raziskovalni projekt, saj je njegovo delovanje postalo stalno. Proces identifikacije, definicij, zagotavljanja podatkov in implementacije še vedno ni bil zagotovljen v zadostni meri. Izkazalo se je, da so nekateri kazalniki objavljeni zgolj zato, ker so bili podatki na voljo; drugi pa so bili bolj podobni podatkom kot kazalnikom. Zagotoviti je bilo treba razvoj kazalnikov in pripraviti seznam ključnih kazalnikov, pri tem pa izkoristiti standardizirane podatke OECD in poskrbeti za kontinuirano analitično delo. Sodelujoče države so še naprej podpirale nadaljevanje dela omrežij in tehnične skupine.

V nadaljevanju je opisano delo v programu INES, kot je potekalo od leta 1996 do sredine leta 2008, ter kako poteka danes.

Organizacijska shema INES do sredine leta 2008

CERI - Center za raziskave in prenavo šolstva

PISA - Program mednarodne primerjave dosežkov učencev

PEB - Program o šolskih gradnjah

IMHE - Institucionalno upravljanje v visokem šolstvu

Strateška vodstvena skupina INES je določala strateške prioritete programa INES, nadzirala izvedbo aktivnosti INES, pripravljala priporočila za skupne seje Odbora za izobraževanje in Upravnega odbora CERI kot dveh najvišjih upravnih teles OECD za področje izobraževanja. Člani Strateške

vodstvene skupine so bili izvoljeni iz predstavnikov Odbora za izobraževanje, Upravnega odbora CERI, Odbora za zaposlitev, delo in socialne zadeve ter Upravnega odbora PISA.

Nacionalni koordinatorji INES so koordinirali izvedbo aktivnosti INES na nacionalni ravni, bili kontaktne osebe med sekretariatom OECD in državo, zadolženi so za nacionalno razširjanje aktivnosti INES, spremljali sredstva in rezultate, pregledovali besedila publikacij, skrbeli za zbiranje podatkov, poročanje in druge naloge na nacionalni ravni, pripravljali vsakoletno publikacijo Education at a Glance idr.

Sodelujoča država je imenovala enega ali več predstavnikov v vsako od skupin strokovnjakov INES. Vlogo predstavnika posamezne skupine je lahko opravljal tudi nacionalni koordinator. Skupine strokovnjakov so bile: tehnična skupina, omrežje A, omrežje B in omrežje C.

Tehnična skupina se je ukvarjala s standardizacijo nacionalnih virov podatkov in z razvojem mednarodnih kazalnikov o finančnih in človeških virih v izobraževanju, z dostopnostjo, vključenostjo in napredovanjem v izobraževanju in z diplomanti; skrbela je za pripravo letne zbirke podatkov UOE o izobraževalnih sistemih kot tudi za zbirke drugih statistik OECD; sestavljali so jo predstavniki vseh držav OECD, Eurostata ter Statističnega inštituta Unesco; skupino je vodil sekretariat OECD, posamezni sestanek pa gostujoča država. Zaradi obsežnosti dela v tehnični skupini so se znotraj nje oblikovale delovne skupine (mobilnost študentov, finančne pomoči šolajočim, spremembe ISCED idr.).

Tehnična skupina je morala zagotavljati, da kazalniki sledijo naslednjim standardom kakovosti:

1. ustreznost – kazalniki morajo imeti jasno vlogo v okviru programa INES in biti tudi za države politično pomembni,
2. pravočasnost – kazalniki morajo biti izračunani pravočasno, saj le tako lahko nudijo informacije za odločanje,
3. natančnost – kazalniki morajo meriti tisto, čemur so namenjeni, in biti mednarodno primerljivi,
4. razumljivost – kazalniki morajo biti takšni, da jih je mogoče razumeti in primerno uporabiti,
5. verodostojnost – o kazalnikih uporabniki naj ne bi dvomili,
6. dostopnost – dostopni v bazah OECD,
7. skladnost – kazalniki so smiselno povezani in konsistentni, pokritost držav je zelo velika.

Omrežje A je razvijalo ciljne izobraževalne dosežke; razvijalo instrumente za ocenjevanje kompetenc v prihodnosti; sodelovalo z Mednarodno zvezo za evalvacijo in izobraževalne dosežke (IEA) in z drugimi mednarodnimi organizacijami na področju primerjalnega ocenjevanja in evalvacije; omrežje so vodile Združene države. V omrežju A so nastali temelji za PISO.

Omrežje B je razvijalo kazalnike o doseženih stopnjah izobraževanja, kazalnike o prehodu od začetnega izobraževanja v svet dela (zaslužki nedavno diplomiranih, delovni in študentski status mlade populacije) ter kazalnike o nadaljnjem izobraževanju in usposabljanju odraslih; analiziralo davčne in socialne transferje po ravneh izobraževanja; preučevalo vpliv izobraževanja na družbeno okolje (zdravje, državljanstvo, družino, kriminal idr.); omrežje je vodila Švedska.

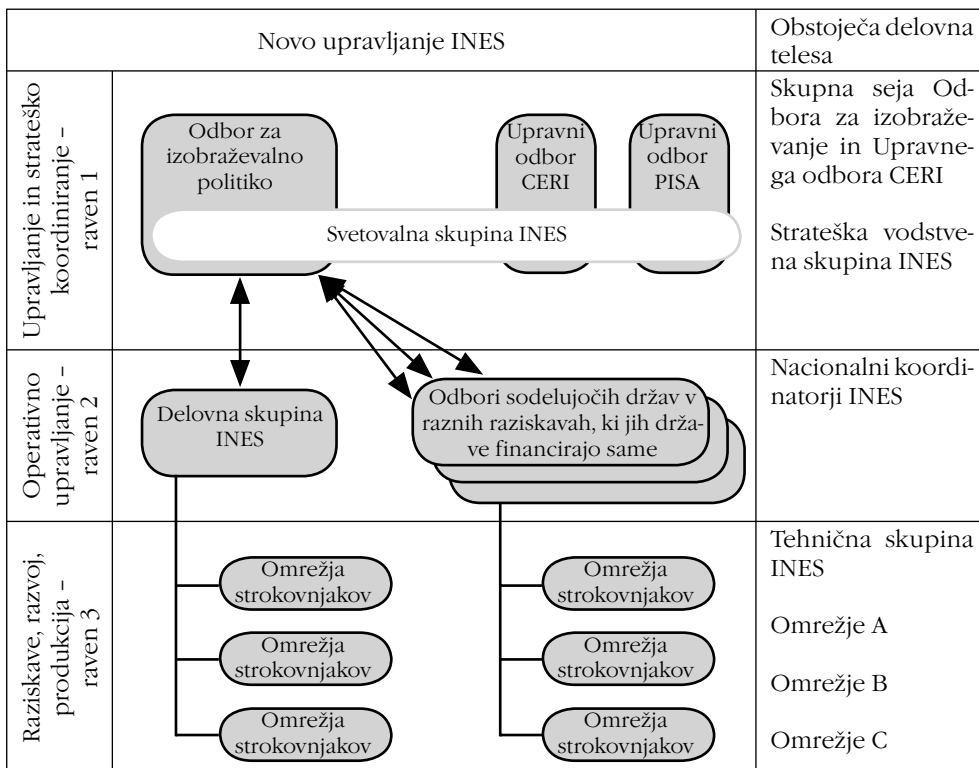
Omrežje B je skrbelo med drugim za več podatkovnih zbirk: zbirka o doseženih stopnjah izobraževanja odraslih; zbirka o prehodu od izobraževanja do dela za populacijo, staro od 15 do 29 let; zbirka o študentih, ki so zapustili visokošolsko izobraževanje (ad hoc nacionalne ankete, administrativni podatki, ankete o delovni sili) - podatki so se nanašali na situacijo v času od enega do petih let po prekinitvi študija; zbirka o zaslužkih glede na doseženo raven izobrazbe in spol (anketa o delovni sili in druge ankete); zbirka o nadaljnjem izobraževanju in usposabljanju odraslih (ankete o delovni sili, nacionalne ankete).

Omrežje C se je osredotočalo na učno okolje in organizacijo šol; razvijalo, vodilo in spremljalo letno anketo o učiteljih in kurikulumu - podatki, ki so jih posredovali predstavniki omrežja C in so se nanašali na predhodno šolsko leto, so se zbirali s pomočjo elektronskih vprašalnikov o času za poučevanje, učiteljevem delovnem času, obveznem in neobveznem času za poučevanje na učenca, kurikulumu idr.; se ukvarjalo z razvojem kazalnikov o evalvacijskih politikah ter kazalnikov za opisovanje izobraževalnih sistemov; vodila ga je Nizozemska. Znotraj omrežja so nastali temelji za raziskavo TALIS (Mednarodna raziskava poučevanja in učenja).

V program INES je Slovenija imenovala nacionalnega koordinatorja ter predstavnike v tehnično skupino, v omrežje B in omrežje C.

Organizacijska shema INES danes

Vsi sistemi se spreminjajo, zato je po dvajsetih letih delovanja tudi za program INES napočil čas za organizacijske spremembe. Te naj bi bile izvedene že poleti 2007, vendar zaradi določenih nejasnosti in nestrinjanj držav to ni bilo mogoče. Sodelujoče države so predstavnike v nova delovna telesa INES imenovale konec leta 2008.

Na sestanku Odbora za izobraževalno politiko novembra 2007 je bilo odločeno, da se ustanovita dve novi telesi, in sicer Svetovalna skupina INES in Delovna skupina INES, z delovanjem pa prenehajo Strateška vodstvena skupina INES, Nacionalni koordinatorji INES (na mednarodni ravni) in Tehnična skupina INES. Na nacionalni ravni so se naloge nacionalnih koordinatorjev ohranile.

Odbor za izobraževalno politiko sprejema vse strateške in finančne odločitve o programu INES. Največjo pozornost usmerja v ključne prioritete programa INES. Odbor predloge pripravlja v sodelovanju s Svetovalno skupino INES, ki jo sestavljajo predstavniki iz omenjenega odbora,

druga telesa z ravni 1, povezana z INES, ter ustrezna telesa z nižjih ravni. S tem je nadomeščeno delo Strateške vodstvene skupine INES.

Svetovalna skupina INES opravlja naloge svetovanja, njeni člani naj bi se redno menjavali, omogočeno je široko in tekoče razširjanje informacij v smislu pridobivanja ustreznih predlogov že pred posameznimi sestanki. Sestanki Svetovalne skupine INES se izvajajo pred sestanki Odbora za izobraževalno politiko, tako da je na voljo dovolj časa za predhodno razpravo.

Delovna skupina INES nadzira, svetuje, usmerja in koordinira statistično delo tako na področju razvoja kazalnikov kot tudi na področju kvantitativnih analiz, ki bodo pokazale, ali so zahteve in prioritete Odbora za izobraževalno politiko dosežene. Z operativnega vidika skupina skrbi za upravljanje letne podatkovne zbirke INES ter za pripravo analiz in publikacij na podlagi zbirk podatkov, vključno z Education at a Glance. Delovna skupina INES je nadomestila Tehnično skupino INES, prevzela nekaj nalog nacionalnih koordinatorjev na mednarodni ravni, nekaj operativnih nalog skupne seje Odbora za izobraževanje in Upravnega odbora CERI ter naloge omrežij INES, ki so bile povezane s podatkovnimi zbirkami. Delovna skupina INES za svoje delo odgovarja Odboru za izobraževalno politiko, ki mu o svojem delu tudi poroča; s svojimi predstavniki je prisotna v Svetovalni skupini INES; o svojem delu obvešča in sodeluje tudi z Upravnim odborom CERI in Upravnim odborom PISA. Delovna skupina v primerjavi s predhodnico (tehnično skupino) opravlja naloge na višji ravni.

Delovna skupina INES bo za izvedbo določenih nalog oblikovala skupine strokovnjakov ter sprejemala odločitve na podlagi njihovih predlogov.

Odbori sodelujočih držav v raznih raziskavah upravljajo s številnimi raziskavami (TALIS, PIAAC idr.) ali programi podatkovnih zbirk INES, ki jih države financirajo same. Odbori za raziskave poročajo Odboru za izobraževalno politiko, se posvetujejo z njim pri pripravi delovnega programa, srednjeročnih in dolgoročnih strategij ter imajo svoje predstavnike v Svetovalni skupini INES. PISA ni vključena v program INES, saj ima kot dolgoročno zastavljeni program svoje vodenje, kljub temu pa koordinira svoj program dela z delom INES skozi predstavnike PISE v Svetovalni skupini INES. Odbori za raziskave o relevantnih zadevah obveščajo in sodelujejo z Upravnim odborom CERI in Upravnim odborom PISA.

Koristi sodelovanja v programu INES

Koristi sodelovanja v programu INES so obojestranske (za OECD in sodelujočo državo) in večkratne oz. stalne. Najpomembnejša med njimi je vključitev države v mednarodne analize OECD in publikacije OECD. Zaradi premajhne podobnosti z delom OECD je bila v preteklih letih možnost vključitve držav nečlanic OECD zelo omejena. Z zagotovitvijo polnih prenosov preverjenih podatkov OECD ter s pogostejšimi povezavami med državami in omrežji pa se možnost vključitve novih držav povečuje. To bo omogočilo državam boljšo refleksijo v tabelah kazalnikov in analizah ter bo vplivalo na izboljšanje nacionalnega razširjanja kazalnikov.

Druge koristi izhajajo iz možnosti države, da poleg sprejema mednarodnih konceptov, definicij in metodologij odigra dejavno vlogo pri svojem razvoju, ga ponovno oceni ter ga skladno s tem nadaljuje. Razprave o tem potekajo med predstavniki tehnične skupine in omrežij z namenom neprestanega ocenjevanja in sprejemanja obsega kazalnikov, ki jih glede na prioritete vsaki dve leti določijo nacionalni koordinatorji in strateška vodstvena skupina, ter stalnega pregledovanja in utrjevanja obstoječih instrumentov in metodologij, s čimer se skuša doseči in izboljšati njihovo mednarodno primerljivost.

INES omogoča državam izmenjavo pogledov in izkušenj, pri čemer so v veliko pomoč dvajsetletne izkušnje OECD na tem področju.

Kazalniki v *Education at a Glance*

Publikacija *Education at a Glance* je najpomembnejši rezultat dela držav v programu INES. Državam omogoča primerjavo z drugimi državami na področju izobraževanja, saj predstavlja bogato, primerljivo in ažurno zbirko kazalnikov o izobraževalnih sistemih. Tematsko razdeljena s številnimi tabelami in grafi ter pojasnjevalnimi informacijami predstavlja oblikovalcem politike, raziskovalcem in širši javnosti dragocen vir podatkov za odločanje na nacionalni ravni, za mednarodno primerjanje ter za pripravo najrazličnejših analiz.

Kazalniki v publikaciji predstavljajo dogovor strokovnjakov o tem, kako meriti trenutno stanje izobraževanja v mednarodnem kontekstu. Predstavljajo informacije o človeških in finančnih virih, vloženi v izobraževanje, o dostopnosti izobraževanja, napredovanju, zaključku ter prehodu v svet dela, o učnem okolju in organizaciji šol, o kakovosti izobraževalnih izidov ter o gospodarskih in družbenih koristih izobraževanja.

Publikacija nastaja vse šolsko leto. Podatki, na podlagi katerih se izračunajo kazalniki o izobraževalnih sistemih, upoštevajoč mednarodno sprejete koncepte in metodologije, se zbirajo na več načinov: prek statističnih uradov (UOE vprašalniki ter različne ankete), neposredno prek nacionalnih koordinatorjev raziskav, kot so PISA, TIMSS idr., ali prek predstavnikov omrežij (vprašalnik o učiteljih in kurikulumu, evalvaciji ipd.) – o tem več v posebnem poglavju. Validacija podatkov in kazalnikov poteka tako, da predstavniki delovne skupine INES najprej pregledajo podatke, nato izračunane kazalnike, sledi pregled grafov in tabel kazalnikov, na koncu pa pregledajo še besedilo publikacije. Publikacija izide vsako leto v začetku septembra, dostopna je tudi na spletni strani OECD.

Pri uporabi publikacije je obvezna uporaba dodatka 3, v katerem so navedeni viri podatkov in metode ter obrazložene posebnosti posameznih držav, saj se je treba zavedati, da nimajo vse države enakih izobraževalnih sistemov in podatkovnih zbirk. Dodatek 3 je dostopen le na spletni strani OECD: www.oecd.org/edu/eag ... (letnica izdaje).

Kadar različne organizacije (npr. OECD, Eurostat) za različne publikacije izračunavajo na prvi pogled enake kazalnike iz iste baze podatkov, se včasih zgodi, da so vrednosti kazalnikov različne. Vzrokov je več, zato je še toliko pomembneje, da se pri uporabi kazalnikov vedno navaja uradni vir podatkov ter preuči definicijo kazalnika oziroma v njem opredeljene vrednosti. Pri zajemanju podatkov in izračunavanju kazalnikov za publikacijo *Education at a Glance* sta pomembni dve metodološki podlagi:

- priročnik OECD iz leta 2004 z naslovom Handbook for Internationally Comparative Education Statistics Concepts, Standards, Definitions and Classifications: Concepts, Standards, definitions and Classifications, in
- priročnik za izpolnjevanje UOE vprašalnika, ki izide vsako leto: UOE Data Collection - Data Collection on Education Systems: Definitions, Explanations and Instructions.

V nadaljevanju so prikazani kazalniki, ki so bili objavljeni v publikaciji *Education at a Glance* od leta 2004 do 2007. Sestava kazalnikov v publikaciji ni enaka vsako leto; večina kazalnikov je objavljenih stalno, nekateri so glede na terminski načrt raziskav objavljeni ciklično, razviti na novo, ukinjeni ali pa spremenjeni. Njihovo število se vseskozi giblje okoli 30.

Kazalniki v Education at a Glance 2004

Education at a Glance 2004 se osredotoča na kakovost izobraževalnih izidov, na politične vzvode in kontekstualne dejavnike, ki vplivajo na izide, ter na številne zasebne in socialne transferje, ki povečujejo vlaganja v izobraževanje. Izdaja 2004 prvič ponuja kazalnike o učinkih izobraževanja na trgu delovne sile glede na razvoj izobraževalnih sistemov skozi čas.

V *Education at a Glance 2004* so objavljeni naslednji kazalniki:

Izid izobraževalnih institucij in vpliv znanja (poglavje A)

1. Izobrazbena struktura odraslih
2. Struktura prebivalstva z zaključeno srednješolsko izobrazbo in izobrazbena struktura odraslih
3. Stopnja dokončanja in „preživetja“ na terciarni ravni ter izobrazbena struktura odraslih
4. Visokošolski diplomanti po področjih študija
5. Trendi četrtošolcev v bralni pismenosti
6. Bralna pismenost 15-letnikov
7. Matematična in naravoslovna pismenost 15-letnikov
8. Pripadnost in sodelovanje 15-letnikov v šoli
9. Razlike v šolski uspešnosti glede na spol
10. Zaposlenost glede na doseženo stopnjo izobrazbe
11. Učinki vlaganja v izobraževanje: izobrazba in zaslužek
12. Učinki vlaganja v izobraževanje: človeški kapital in gospodarska rast

Finančni in človeški viri v izobraževanju (poglavje B)

13. Izdatki za izobraževanje na otroka/učenca/dijaka/študenta
14. Izdatki izobraževalnih institucij glede na BDP
15. Razmerje med javnim in zasebnim financiranjem v izobraževalne institucije
16. Skupni javni izdatki za izobraževanje
17. Finančna pomoč študentom in gospodinjstvom
18. Izdatki institucij po vrstah porabe

Dostopnost, udeležba in napredovanje v izobraževanju (poglavje C)

19. Pričakovano število let šolanja in vpis
20. Vstop in pričakovano število let v visokošolskem izobraževanju in udeležba v srednješolskem izobraževanju
21. Tuji študenti
22. Izobraževalni in delovni status mladine – uspešnost prehoda iz izobraževanja v svet dela
23. Položaj mlade populacije z nizko izobrazbo

Učno okolje in organizacija šol (poglavje D)

24. Skupni predvideni čas pouka v osnovnošolskem in srednješolskem izobraževanju
25. Velikost razreda in delež otrok/učencev/dijakov/šolencev na učno osebje
26. Plače učiteljev
27. Čas poučevanja in učiteljev delovni čas
28. Politika vpisa in razvrščanja v srednješolskem izobraževanju
29. Odločanje v izobraževalnih sistemih
30. Razporeditev učiteljskega in drugega osebja v izobraževanju po starosti in spolu

Kazalniki v Education at a Glance 2005

Izdaja 2005 ponuja naslednje nove vsebine:

- objava izbranih rezultatov PISE 2003,
- objava podatkov o razporeditvi zaslužka posameznikov z različno stopnjo izobrazbe ter prvi podatki o neekonomskih vplivih znanja,
- primerjava udeležbe zaposlenih v vseživljenjskem učenju,
- analiza časa za učenje zunaj šole,
- primerjava uspešnosti javnih in zasebnih šol,
- objava podatkov o politikah in praksah, ki jih izobraževalni sistemi v zadnjem triletnem osnovnih šol ter v srednjih šolah uporabljajo za diferenciacijo učencev in dijakov, ter vpliv tega na rezultate.

Kazalniki, objavljeni v *Education at a Glance 2005*, so:

Izid izobraževalnih institucij in vpliv znanja (poglavje A)

1. Izobrazbena struktura odraslih
2. Struktura prebivalstva z zaključeno srednješolsko izobrazbo
3. Stopnja dokončanja na terciarni ravni
4. Uspešnost 15-letnikov pri matematiki
5. Uspešnost 15-letnikov pri reševanju problemov
6. Razlike v uspešnosti 15-letnikov pri matematiki med šolami in znotraj šole
7. Dosežki osmošolcev v matematiki in naravoslovju
8. Zaposljivost glede na doseženo stopnjo izobrazbe
9. Učinki vlaganja v izobraževanje: izobrazba in zaslužek
10. Učinki vlaganja v izobraževanje: povezava med izobrazbo, gospodarsko rastjo in družbenim razvojem

Finančni in človeški viri v izobraževanju (poglavje B)

11. Izdatki za izobraževanje na otroka/učenca/dijaka/študenta
12. Izdatki izobraževalnih institucij glede na BDP
13. Razmerje med javnim in zasebnim financiranjem v izobraževalne institucije
14. Skupni javni izdatki za izobraževanje
15. Finančna pomoč študentom in gospodinjstvom
16. Izdatki institucij po vrstah porabe

Dostopnost, udeležba in napredovanje v izobraževanju (poglavje C)

17. Vpis v izobraževanje od osnovnošolskega izobraževanja naprej
18. Vključenost v srednješolsko in visokošolsko izobraževanje
19. Tuji študenti
20. Izobraževalni in delovni status mladine – uspešnost prehoda iz izobraževanja v svet dela
21. Položaj mlade populacije z nizko izobrazbo

22. Udeležba v nadaljevalnem izobraževanju in usposabljanju

Učno okolje in organizacija šol (poglavje D)

23. Skupni predvideni čas pouka v osnovnošolskem in srednješolskem izobraževanju

24. Velikost razreda in delež otrok/učencev/dijakov/študentov na učno osebje

25. Plače učiteljev

26. Čas poučevanja in učiteljev delovni čas

27. Javne in zasebne izobraževalne institucije

28. Raznolikost izobraževalnih institucij

29. Razporeditev učiteljskega in drugega osebja v izobraževanju po starosti in spolu

Kazalniki v Education at a Glance 2006

Novosti izdaje 2006 so:

- nadaljnje analize rezultatov PISE 2003, vključno z dostopnostjo in uporabo IKT; analize najmanj uspešnih učencev/dijakov/študentov; učinki družinskega okolja ter narave organiziranosti šol na uspešnost učencev/dijakov/študentov,
- trendni podatki o terciarnih kvalifikacijah, vključno s projekcijami do leta 2014,
- trendni podatki o stopnjah »preživetja« na terciarni ravni,
- vpliv demografskih gibanj na izobraževalne sisteme, s projekcijami izdatkov do leta 2015,
- trendni podatki o pričakovanem trajanju šolanja,
- predmetnik za učence, stare od 9 do 14 let,
- mobilnost študentov in pomembnost internacionalizacije visokošolskega izobraževanja.

V *Education at a Glance 2006* so objavljeni naslednji kazalniki:

Izid izobraževalnih institucij in vpliv znanja (poglavje A)

1. Izobrazbena struktura odraslih
2. Struktura prebivalstva z zaključeno srednješolsko izobrazbo
3. Stopnja dokončanja in „preživetja” na terciarni ravni
4. Uspešnost 15-letnikov pri matematiki
5. Razlike v uspešnosti 15-letnikov pri matematiki med šolami in znotraj šole
6. 15-letniki na najnižji ravni uspešnosti pri matematiki
7. Vpliv raznolikosti izobraževalnih institucij in družbeno-ekonomskega ozadja na uspešnost 15-letnikov pri matematiki
8. Zaposljivost glede na doseženo stopnjo izobrazbe
9. Učinki vlaganja v izobraževanje: izobrazba in zaslužek
10. Učinki vlaganja v izobraževanje: povezava med izobrazbo, gospodarsko rastjo in družbenim razvojem
11. Vpliv demografskih gibanj na izobraževanje (izdatki, vpis in diplome)

Finančni in človeški viri v izobraževanju (poglavje B)

12. Izdatki za izobraževanje na otroka/učenca/dijaka/študenta
13. Izdatki izobraževalnih institucij glede na BDP
14. Razmerje med javnim in zasebnim financiranjem v izobraževalne institucije
15. Skupni javni izdatki za izobraževanje
16. Šolnine in študijske pomoči študentom in gospodinjstvom
17. Izdatki institucij po vrstah porabe

Dostopnost, udeležba in napredovanje v izobraževanju (poglavje C)

18. Vpis v izobraževanje od osnovnošolskega izobraževanja naprej
19. Vključenost v srednješolsko in visokošolsko izobraževanje
20. Mobilnost študentov in tuji študenti

21. Izobraževalni in delovni status mladine – uspešnost prehoda iz izobraževanja v svet dela

22. Vključenost v izobraževanje odraslih

Učno okolje in organizacija šol (poglavje D)

23. Skupni predvideni čas pouka v osnovnošolskem in srednješolskem izobraževanju

24. Velikost razreda in delež otrok/učencev/dijakov/šolencev na učno osebje

25. Plače učiteljev

26. Čas poučevanja in učiteljev delovni čas

27. Dostop in uporaba IKT

28. Razporeditev učiteljskega in drugega osebja v izobraževanju po starosti in spolu

Kazalniki v Education at a Glance 2007

Nove vsebine v izdaji 2007:

- preučitev vpliva družbeno-ekonomskega ozadja na dostop do terciarnega izobraževanja,
- več podatkov o vključenosti v poklicne programe, vključno s primerjavo uspešnosti teh dijakov v raziskavi PISA,
- trendni podatki o stopnjah dokončanja srednješolskega in terciarnega izobraževanja v obdobju 1995–2005,
- trendni podatki o stopnjah vpisa v obdobju 1995–2005, kot tudi podatkov o prehodu iz izobraževanja v svet dela (po ravneh izobraževanja),
- podatki o pogodbenih odnosih učiteljev,
- podatki o evalvacijskih politikah do javnih šol in uporaba informacije iz evalvacij,
- večje število bogatejših podatkov o vlaganjih v izobraževanje ter ocena učinkovitosti javne porabe za izobraževanje.

V *Education at a Glance 2007* so objavljeni naslednji kazalniki:

Izid izobraževalnih institucij in vpliv znanja (poglavje A)

1. Izobrazbena struktura odraslih
2. Struktura prebivalstva z zaključeno srednješolsko izobrazbo in izobrazbena struktura odraslih
3. Stopnja dokončanja in „preživetja” na terciarni ravni
4. Pričakovanja 15-letnikov glede izobraževanja
5. Stališča 15-letnih učencev do matematike, njihovi pristopi k učenju ter domače in šolsko okolje v povezavi z učenjem
6. Uspešnost učencev migrantov
7. Družbeno-ekonomsko ozadja študentov na visokošolski ravni
8. Zaposljivost glede na doseženo stopnjo izobrazbe
9. Učinki vlaganja v izobraževanje: izobrazba in zaslužek

Finančni in človeški viri v izobraževanju (poglavje B)

10. Izdatki za izobraževanje na otroka/učenca/dijaka/študenta
11. Izdatki izobraževalnih institucij glede na BDP
12. Razmerje med javnim in zasebnim financiranjem v izobraževalne institucije
13. Skupni javni izdatki za izobraževanje
14. Šolnine in študijske pomoči študentom in gospodinjstvom
15. Izdatki institucij po vrstah porabe
16. Učinkovitost javne porabe

Dostopnost, udeležba in napredovanje v izobraževanju (poglavje C)

17. Razširjenost poklicnega izobraževanja
18. Vključenost v izobraževanje
19. Mobilnost študentov in tuji študenti
20. Izobraževalni in delovni status mladine – uspešnost prehoda iz izobraževanja v svet dela

21. Vključenost v izobraževanje odraslih

Učno okolje in organizacija šol (poglavje D)

22. Skupni predvideni čas pouka v osnovnošolskem in srednješolskem izobraževanju

23. Velikost razreda in delež otrok/učencev/dijakov/študentov na učno osebje

24. Plače učiteljev

25. Čas poučevanja in učiteljev delovni čas

26. Evalvacija šol in nadzor

Zbiranje podatkov

Statistična infrastruktura, potrebna za pridobivanje podatkov znotraj Evropskega statističnega sistema, ki ga koordinira Eurostat, je kombinacija več virov podatkov (anket in administrativno zbranih podatkov) ter številnih instrumentov in metodologij (priročnikov, klasifikacij, registrov, definicij itd.). Za zagotavljanje primerljivosti so nujne ustrezne nacionalne infrastrukture (statistični uradi), ki so zmožne dajati usklajene podatke, saj priprava statističnih podatkov Evropske unije sloni na nacionalnih statističnih sistemih. Države, ki ne zagotavljajo podatkov prek Evropskega statističnega sistema, jih morajo, upoštevajoč enotno dogovorjene metodologije in definicije, z ustreznimi instrumenti zagotoviti na drug način.

Viri podatkov za izračun kazalnikov so:

1. vsakoletno zbiranje podatkov s pomočjo skupnega vprašalnika Unesco/OECD/Eurostat (vprašalnik UOE) o formalnem izobraževanju v državah članicah (vpis, zaključek šolanja, osebje, financiranje šolstva itd.),
2. petletna anketa o stalnem poklicnem usposabljanju (CVTS), v kateri se zbirajo informacije o usposabljanju na ravni podjetij,
3. petletna anketa o izobraževanju odraslih (AES), opravljena na vzorcu, ki zagotavlja informacije o učenju pri odraslih (anketa po gospodinjstvih),
4. posebne ankete dopolnjujejo še drugi splošni viri informacij, kot sta anketa o delovni sili (LFS) in anketa Evropske unije o dohodkih in življenjskih razmerah (SILC); ti anketi zagotavljata informacije o izobra-

ževanju in usposabljanju, ki jih je mogoče povezati z družbeno-ekonomskimi spremenljivkami;

5. zbiranje podatkov s pomočjo vprašalnika o učiteljih in kurikulumu, vprašalnika o ocenjevanju in evalvaciji ipd.,
6. raziskave, kot so PISA, TIMMS idr.,
7. manj pogosto se informacije o izobraževanju zbirajo tudi s priložnostnimi delnimi anketami (ad hoc modules),
8. drugi posamični viri zagotavljajo podatke o specializiranih temah ali splošnem okviru (npr. ankete IKT po gospodinjstvih in podjetjih).

Zanimanje za mednarodno primerljive podatke na nacionalnih ravneh hitro narašča. Več držav zato že razvija statistične infrastrukture v obliki registrov in/ali ustreznih raziskovalnih instrumentov, s katerimi želijo boljše zagotavljati informacije na ravni šol in učencev, tudi kronološke.

Cilj nadaljnega razvoja evropskih statistik je, da bi bilo nekoč mogoče združevati informacije, ki prihajajo iz nacionalnih sistemov. Na ravni učencev bi tovrsten napredek omogočil boljše spremljanje učenčeve izobraževalne poti, na ravni izobraževalnih institucij (šol, univerz itd.) pa izboljšal možnosti za oblikovanje zanesljivih podlag za vzorčenje ter služil kot vir za nekatere temeljne informacije o izobraževalnih sistemih, ki bi jih lahko uporabljale vse države.

Vprašalnik UOE

Vprašalnik UOE je mednarodni vprašalnik, in sicer skupen (elektronski) vprašalnik treh mednarodnih ustanov – Unesca/UIS-a (Statističnega inštituta Organizacije Združenih narodov za izobraževanje, kulturo in znanost), OECD-ja (Organizacije za ekonomsko sodelovanje in razvoj) in Eurostata (statističnega urada Evropske unije) – za zbiranje osnovnih mednarodno primerljivih nefinančnih in finančnih statističnih podatkov s področja formalnega izobraževanja mladine in odraslih. Poročanje podatkov temelji na skupni mednarodni metodologiji UOE. Vprašalnik UOE izpolnjujejo v več kot 60 državah iz vsega sveta.

Cilj zbiranja statističnih podatkov o izobraževanju z mednarodnim vprašalnikom UOE je zagotoviti mednarodno primerljive podatke o ključnih vidikih izobraževalnih sistemov, predvsem o vpisanih v izobraževalne programe, o diplomantih teh programov, o osebju, o finančnih virih za izobraževanje ter porabi izobraževalnih institucij.

Države, udeležene pri izpolnjevanju tega vprašalnika, sodelujejo pri zbiranju informacij, pri razvijanju in uporabi skupnih definicij in meril za nadzor kakovosti podatkov, pri preverjanju podatkov in pri zagotavljanju informacij, potrebnih za pravilno razlago in pravilno sporočanje podatkov. Države se tudi zavezujejo, da si bodo prizadevale sporočiti zahtevane podatke v skladu z definicijami, klasifikacijami in zajetjem, določenim v priročniku za zbiranje podatkov z vprašalnikom UOE. V primeru odmikov od mednarodnih standardov, ocen ali pravil združevanja podatkov, je bistveno, da je to ustrezno dokumentirano.

Vprašalnik UOE je razdeljen v dva osnovna vsebinska sklopa:

1. Nefinančni del vprašalnika UOE vsebuje redne tabele UOE: UOE-ENRL - o osebah, vključenih v izobraževanje, UOE-ENTR - o novincih na posameznih ravneh izobraževanja, UOE-CLASS - o velikosti razredov, UOE-GRAD - o diplomantih na različnih ravneh izobraževanja, UOE-PERS - o osebju (zaposlenih) v izobraževanju; ter EU specifične tabele: UOE-LANG - o učenju tujih jezikov, UOE-GRAD5-BaMa - o diplomantih, prikazanih v skladu z dvociklično bolonjsko stopenjsko strukturo (Bachelor-Master), UOE-REGIO - o osebah, vključenih v izobraževanje po regijah (regije na ravni NUTS 2).
2. Finančni del vprašalnika UOE vsebuje naslednje tabele: UOE-FINANCE 1 - o sredstvih za izobraževanje glede na vire sredstev in namen porabe, UOE-FINANCE 2 - o porabi izobraževalnih institucij po vrstah porabe, UOE-FINANCE-SUP2 - o odplačilu kreditov, UOE-FINANCE SUP3 - poseben prikaz izdatkov za raziskovalno-razvojno dejavnost v visokošolskem izobraževanju.

Osnovno orodje za razvrščanje podatkov o izobraževanju v vprašalniku UOE je mednarodna *klasifikacija ISCED 97* (ravni in področja izobraževanja), zato vsebuje vprašalnik UOE tudi posebno tabelo (ISCED-map), s katero vsaka država prikaže in opiše svoje nacionalne izobraževalne programe in njihovo razvrščanje po klasifikaciji ISCED.

Podatki za vprašalnik UOE se poročajo enkrat letno, zbirajo pa se z določenim časovnim zamikom (npr. vprašalnik UOE 2007 vsebuje podatke o vpisanih in diplomiranih za šolsko leto 2005/2006 oz. izdatke za izobraževanje za koledarsko leto 2005).

Slovenija sporoča podatke za nefinančni del vprašalnika UOE od šolskega leta 1996/1997 dalje. Vir teh podatkov so raziskave Statističnega urada Republike Slovenije (SURS) ter izobraževalne institucije. Podatke

za finančni del vprašalnika UOE sporočamo od leta 2001 dalje. Osnovni finančni podatki (skupni javni izdatki; javni transferji, zasebni izdatki po osnovnih ravneh izobraževanja) pa so bili pripravljene in sporočani tudi za časovno serijo 1995–2000. Vir za te podatke so izključno obstoječe evidence (proračunske evidence Ministrstva za finance, Ministrstva za šolstvo in šport, Ministrstva za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo ter Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve; zaključni računi izobraževalnih institucij; nekatere obstoječe raziskave SURS).

S formalno vključitvijo Slovenije v program INES v letu 2007 so bili podatki na podlagi vprašalnika UOE, za šolsko leto 2004/2005 in kalendarско leto 2004, vključeni tudi v bazo OECD in v obliki kazalnikov prvič objavljeni v publikaciji *Education at a Glance* 2007.

Zaključek

So ves napor, čas in finančna sredstva pri tovrstnem delu potrebni? Vsekakor. Brez kazalnikov v mednarodnem kontekstu ne bi mogli vedeti, kje je naš razvoj, se ne bi mogli razvijati naprej, ne bi mogli sprejemati pomembnih odločitev na področju izobraževanja idr. – lahko rečemo, da so kazalniki ogledalo družbe.

Najpomembnejši rezultat programa INES je sodelovanje, ki zagotavlja izid publikacije *Education at a Glance*, z bogatimi podatki o izobraževalnih sistemih za več kot 40 sodelujočih držav. Je ena izmed najpomembnejših publikacij na področju izobraževanja, ki brez prekinitve izhaja vrsto let in ohranja raven kakovosti od začetka.

Delo po principu mreženja omogoča strokovnjakom iz različnih držav aktivno in kontinuirano sodelovanje. Novosti, ki se pri upravljanju programa INES še obetajo v prihodnje, ne pomenijo, da je bil sistem do sedaj slab, pač pa le to, da so kot pri vsakem sistemu, tudi pri tem programu, po dveh desetletjih potrebne spremembe.

Literatura

- Plevnik, T. (ur.) (2001). *UNESCOV priročnik za uporabo mednarodne standardne klasifikacije izobraževanja Isced 1997 – Problemi pri uporabi Isceda 1997 v Sloveniji* (zbornik prispevkov). Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport.
- OECD (2004). *OECD Handbook for Internationally Comparative Education Statistics Concepts, Standards, Definitions and Classifications: Concepts, Standards, Definitions and Classifications*. Paris: OECD.

- OECD (2004). *Education at a Glance: OECD Indicators 2004*. Paris: OECD.
- OECD (2005). *Education at a Glance: OECD Indicators 2004*. Paris: OECD.
- OECD (2006). *Education at a Glance: OECD Indicators 2004*. Paris: OECD.
- OECD (2007). *Education at a Glance: OECD Indicators 2004*. Paris: OECD.
- OECD - gradivo (2007). *Proposed Governance of OECD Work on Indicators of Education Systems (INES)*, Paris. EDU(2007)5/REV1
- Spletna stran Direktorata za izobraževanje OECD: www.oecd.org/edu
- UIS, OECD and Eurostat (2007). *UOE Data Collection - 2007 Data Collection on Education Systems: definitions, Explanations and Instructions*. Paris: OECD.
- UNESCO-UIS (2006). *ISCED 1997, International Standard Classification of Education*.